

**SON DÖNEMLERDE ORTAYA ÇIKAN BELGELER IŞIĞINDA
DOĞUMUNUN 120. YILINDA
KAZAK YAZAR VE EDEBİYAT ARAŞTIRMACISI
MUHTAR AVEZOV'UN HAYATI VE ESERLERİ
ÜZERİNE TESPİTLER**

Prof. Dr. Abdulvahap KARA* - Dr. Diar KONAYEV*

Öz

Sovyet dönemi Kazak edebiyatının önemli yazarlarından Muhtar Avezov 2017 yılında 120. doğum yılı münasebetiyle Kazakistan'da çeşitli toplantı ve etkinliklerle anılmaktadır. Avezov'un tüm eserleri Kazakistan'da 50 cilt halinde neşredilmiştir. Yazar ve eserleri hakkında Kazakistan'da ve dünyada kitap ve makaleler yayınlanmaktadır. Bu makalede son yıllarda arşivlerde ortaya çıkan içinde yazarın meslektaşlarına ve dostlarına yazdığı mektupların da içinde olduğu belgelerin ışığında çeşitli konulardaki görüş ve düşünceleri ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: Muhtar Avezov, Kazak Edebiyatı, Abay Yolu, Sovyet Edebiyatı, Sovyet İdeolojisi.

**Assessments On The Life And Works Of Mukhtar Avezov,
Prominent Kazak Writer, On The Occasion Of His 120th Birthday
In The Light Of Document Released In The Recent Years**

Abstract

Mukhtar Avezov, a prominent writer of Kazakh literature in the Soviet era, is referred to various meetings and events in Kazakhstan in connection with his 120th Birthday in 2017. All the works of Avezov were published in Kazakhstan in 50 volumes. Books and articles about the author and his works are being published in Kazakhstan and the world. This article deals with his opinions and thoughts on various issues in the light of the documents, which found recently in archives including letters of the author's to his colleagues and friends.

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Başkanı.

** Muhtar Avezov Evi Bilim ve Kültür Merkezi Müdürü.

Keywords: Muhtar Avezov, Kazak Literature, Abay Road, Soviet Literature, Soviet Ideology.

Sovyet dönemi Kazak edebiyatının başta gelen isimlerinden ve 1897 yılında Semey şehrinde dünyaya gelen Muhtar Avezov doğumunun 120. yılı olan 2017 yılında Kazakistan'da çeşitli etkinlik ve bilimsel toplantılarla anılmaktadır. Bundan yirmi sene önce, doğumunun 100. yılı olan 1997 yılı UNESCO tarafından dünyada Muhtar Avezov yılı olarak ilan edilmişti. 1997'de Kazakistan'daki Muhtar Avezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü yazarın tüm eserlerini 50 cilt halinde yayınlamayı kararlaştırılmıştı. Ve bu külliyyat 1997-2011 yılları arasında 14 yılda tamamlandı.

Yazarın 100. doğum yılında Türkiye'de de çeşitli etkinlikler düzenlenmiş ve onun hayatı ve eserleri hakkında ilk yayınlar yapılmıştı. Bazı eserleri Türkiye Türkçesi'ne aktarılmıştı.¹ 1997'de Bilig ve Türk Lehçeleri ve Edebiyatları dergileri yazar için özel sayı da yayınlamıştı.² Bundan sonra geçen yirmi yıllık sürede Türkiye'de Muhtar Avezov ile ilgili tespit edebildiğimiz kadarıyla, yetmişin üzerinde yayın yapıldığını görmekteyiz. Bunların içinde hayatı ve eserleri üzerine yapılmış doktora ve yüksek lisans tezleri de vardır.³ Türkiye'de üzerinde bu kadar çok çalışma yapılmış ikinci bir Kazak yazar yoktur.

Muhtar Avezov'un edebi hayatına baktığımızda çok genç yaşta yetenekleriyle ortaya çıktığını görmekteyiz. Daha 20 yaşında, 1917'de halk efsanelerine dayanarak yazdığı *Enlik-Kebek* piyesi ile Kazak drama sanatının seviyesini birden yükseltmişti. Çarlık Rusya'ya karşı XIX. yüzyılın ortasında bağımsızlık mücadelesi veren Kenesarı Han hakkında *Han Kene* piyesini yazmıştı. Ancak, sadece bir kere sahnelenen ve daha sonra yasaklanan piyesi için kendisine kınama cezası verilmiştir. Bu piyes, yıllar sonra ancak 1989'de yazarın 20 ciltlik bütün eserlerinin toplandığı külliyyat içinde yayınlanabilmiştir.

Sovyet döneminin ilk yıllarında Kazaklar arasında yaşanan kıtlık ve diğer sıkıntılar, bunlar karşısında yeni yönetimin ciddi tedbirler almaması hususundaki gerçekler, Muhtar Avezov'un Komünist Partisi hakkındaki görüşleri-

¹ Muhtar Avezov, *Abay Yolu*, 2 Cilt, (Çev. Zeynep İsmail - Ahmet Güngör), Bilig Yayınları, Ankara 1997; Muhtar Avezov, *Hikâyeler*, (Çev. Zeynep İsmail - Ahmet Güngör, Red. Özkan Güngör), Bilig Yayınları, Ankara 1997; Muhtar Avezov, *Seçilmiş Hikâyeler*, (Aktaran: Ferhat Tamir - Halil Arıcan), TÜRKSOY Yayınları, Ankara 1997; Muhtar Avezov, *Folklor Yazıları*, (Çev. Ali Abbas Çınar), Bilig Yayınları, Ankara 1997; *Muhtar Avezov Hakkında Makaleler*, (Çev. Zeynep İsmail - Ahmet Güngör) Ankara 1997.

² *Bilig*, Bahar, Sayı: 5, 1997; *Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi*, *Muhtar Avezov Özel Sayısı*, No: 14, Ağustos 1997.

³ Ekrem Ayan, *Kazak Türkçesinin Cümle Bilgisi Bakımından Türkiye Türkçesi İle Karşılaştırılması (Muhtar Avezov'un Abay Yolu Çerçevesinde)*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2001; Dinara Duisebayeva, *Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" İle Muhtar Avezov'un "Abay Yolu" Adlı Eserinin Tema Bakımından İncelenmesi*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008; Dinara Duisebayeva, *Maupassant Tarzı Hikâye ve Refik-Hâlid Karay-Muhtar Avezov-Sabahattin Ali'nin Hikâyeciliği*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2000; Ainur Mayemerova, *M. Avezov'un Abay Joli Romanında Fül*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006; Ainur Zhangabayeva, *Muhtar Avezov'un Romanları Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2016.

nin değişmesine ve parti üyeliğinden çıkmasına neden olmuştur. Uzun yıllar gerçek tarihi ve edebi süreci yanlış anlatılmasından dolayı Kazak edebiyatının önemli sorunlarıyla ilgili stenografik çalışma yapılmamıştır. Şu anda bile bu imkan pek yoktur. Çünkü eskiden stenografik çalışmalar sadece Rusça olarak yapılıyordu. Büyük yazarların eserleri, onların başarıları açısından değil, öncelikli olarak resmi, politik doktrin ve ideoloji kuramına hizmet etme açısından değerlendirilmektedir.

Elde edilen yeni kaynaklardan, devletin baskıcı sisteminin, sanatı kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirip, edebi yaratıcılığı inkâr edip, dünyaca kabul görmesinin önünü kestiğini görmek mümkündür. Yeni ortaya çıkan belgeler, Kazakistan'ın geçmişindeki zor bir tarihi ve edebi süreci, çelişkileri, dramatik, trajik yönlerinin açığa çıkmasına olanak sağlamış oldu.

Muhtar Avezov'un yakın dönemlerde gün ışığına çıkan S. Saduvakasov ve A. Dosov ile birlikte yazdığı, daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış olan parti faaliyetleriyle ilgili yazıları, kendisiyle ilgili birçok yeni bilgiyi ortaya çıkarmaktadır. Bu yazılarda, toplumu kökten değiştirme, Kazakistan'ı refaha kavuşturma gibi önemli düşünceleri yer almaktadır.

Muhtar Avezov'un 1920'li yıllarının başında parti işi ve toplumsal hayattan hızla uzaklaşmış olması, öncelikle işinden izne ayrılması, partililer ve onların Kazakların çıkarlarına karşı tutundukları olumsuz tavır ve tutumlarıyla yaptığı mücadeleden de fark edilmektedir. Muhtar Avezov, devlet memuru olduğu takdirde, insana özgü duygu ve hareketlere kapalı, bu duygulardan uzak trajik bir durumun içine düşeceğini hissetmiştir. Onun kılıkla ilgili yazdıkları incelendiğinde Avezov'un düşüncelerini, halkın kaderiyle ilgili çektiği ızdırabı net bir şekilde görmek mümkündür.⁴

Muhtar Avezov, tarihten önemli şeyleri öğreniyor ve etkileniyor da. Bu sebeple Avezov sadece yazarlıkla değil, tarih ile de yakından ilgilenmiştir. "*Tarih ve sanat*" ilişkisi, Avezov'un iç dünyası ve yapısını derinden tanınmamızı sağlıyor. Muhtar Avezov'un Kazak edebiyatı tarihi, folkloru, edebiyat ilişkileri gibi alanında yapmış olduğu çalışmaları, araştırmaları Kazak edebiyatında önemli yere sahiptir.

1920'li yıllardan itibaren Muhtar Avezov, Kazak edebiyatı araştırmalarına büyük önem vermiş, 1927'de Kızılorda şehrinde *Edebiyat Tarihi* kitabını çıkarmıştır. Bu kitabı Muhtar Avezov, 1925'de Petersburg (o zamanki adıyla Leningrad) Devlet Üniversitesi'nde tahsil gördüğü sırada yazmıştır. Bilindiği gibi Muhtar Avezov, 1923-1928 yılları arasında burada yüksek öğretimini almıştı.

Muhtar Avezov eserlerinde ulusal düşünce, kişiselliklerinin ve duygularının önüne geçmektedir. Yazar, ulusal düşünceyi sadece bir tez veya teknelci ideolojik bir tutum olarak kabul etmemiştir. İnsani ve yaratıcılık konusundaki tutumu onun *Edebiyat Tarihi* kitabına da yansımıştır.

Kazak okuyucularını Rus ve dünya edebiyatının en iyi örnekleriyle tanıştıran yazar, çeviri meselesini genel edebiyat meselesinin bir parçası olarak de-

⁴ Muhtar Avezov, *50 Ciltlik Bütün Eserleri*, Cilt: 9, Gılım Yayınevi, Almatı 2003, s. 450.

ğerlendirmiştir. Yazarın çeviri işiyle uğraşması, yazarlık çalışmasına da olumlu ve önemli katkısı olmuştur. O, Rus ve diğer dünya halklarının klasik edebiyat eserlerini tercüme ederek, Kazakistan'daki çeviri çalışmalarının seviyesini yükseltmiştir. Tolstoy'un "Balodan Sonra", "Bulka", N. Gogol'un "Denetçi", İ. Turgenev'in "Asilzade Yuvası", W. Shakespeare'in "Othello" ve "Hırçın Kız" ve J. London'un "Beyaz Diş" eserlerini Kazakçaya tercüme etmiştir.

Gazete ve dergilerdeki makaleler, Muhtar Avezov'in edebi mirasının önemli bir parçasıdır. Avezov, bu konuyla ilgili devrim öncesinde de yazılar yazmaya başlamış, daha sonra ünlü bir yazar olduktan sonra da bu konuyla ilgili yazı yazmayı bırakmamıştır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Muhtar Avezov, savaş ve vatan savunması konularında birkaç tane dram eseri yazmıştır. Yazar, bu yıllarda belgesel, belgesel filmler için birkaç senaryo yazmıştır. Bu senaryolar hiçbir yerde yayınlanmamış ve kullanılmamış olsa da senaryo metni Almatı ve Moskova arşivlerinde muhafaza edilmiştir. Bunların arasında belgesel bir film olan "Cephe Gerisi" G. Müsirepov, V. Şkolovskiy ile birlikte yazdığı "Üç İstek" adlı filmin senaryosunu ünlü senarist E. Vinogradskaya ile birlikte yazmıştır. Söz konusu senaryonun üç versiyonu Moskova'daki Rus Devlet Edebiyat ve Sanat Müzesi'nin arşivinde muhafaza edilmiştir.

Savaş yıllarında Moskovalı, Leningradlı yazarlardan oluşan kalabalık bir grup Almatı'ya gelmiştir. Muhtar Avezov, onların birçoğu ile arkadaş olmuştur. Yazar K. Paustovskiy, Avezov'un evinde kalmıştır. S. Marşak, M. Zoşenko ve V. Şkolovskiy ile çok iyi arkadaşlıklar kurmuştur.

Ancak Sovyetler Birliği'nde II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasına denk gelen 1940'lı ve 1950'li yıllarının başı Kazakistan kültürü ve sanatı için sıkıntılı bir dönem olarak tarihte yerini almıştır. Bu dönemde Muhtar Avezov'un çalışmalarına da ideolojik açıdan yaklaşıldığı için sürekli şüpheyle bakılmış ve yazıları takip edilmiştir.

1920-1950 yılları arasında ülke genelinde yayınlanan gazete ve dergi sayfalarında "Kozmopolit", "Burjuva Milliyetçiler", "Pantürkizm", "Panislamizm", "Alaşordacılar" gibi kelimeler içeren şiddetli eleştiri makaleleri yayınlanıyordu.

Böyle eleştiri ve suçlamalardan Avezov da nasibini aldı. Bu suçlamaları yapanların bazıları, yazarın geçmişini gözden geçirip, öykü, hikâye ve piyeslerini incelemişler ve Muhtar Avezov "karşı devrim hareketinden" vazgeçmedi diye saldırılara başlamışlardır. 1951'de gerçekleştirilen Abay konulu tartışmanın yapıldığı toplantıda Muhtar Avezov "Abay Yolu" romanında feodalizmi övmekle suçlandı. Abay'ın şiir okulu, burjuva ve milliyetçi okul olarak değerlendirildi.

Bu sebeple söz konusu roman üç kez gözden geçirilmiş ve üç kez yeniden basılmıştır. İlk kez 1949'da *Edebiyat ve Sanat* dergisinde 224 sayfa olarak yayınlanmıştır. İkinci kez ise 1950'de henüz ideolojik eleştirinin başlamasından önce kitap 320 sayfa olarak basılmıştır. Üçüncü defa gözden geçirilerek ve son halini almış şekli "Abay Yolu" romanı olarak "Znamya" dergisinde yayınlanmıştır.

Romanın yayınlanmasıyla birlikte Muhtar Avezov'un yazarlığını eleştiren makaleler önemli dergi ve gazetelerde yayınlanmaya başlandı. Parti ve ideolojik eleştirinin bir örneği 30 Ocak 1953'te "Pravda" gazetesinde yayınlanan P. Kuznetsov'un "Eleştiri Yerine Övgü" makalesinde Muhtar Avezov'un Abay Yolu eseri eleştirildi.

Buna benzer şekilde Rus Proleter Yazarlar Derneği'nin (RAPP) eleştirmenleri tarafından Avezov'a yöneltilen suçların biri "Abay Yolu"nun ana karakterleri arasında "feodal toplumun sömürücü sınıfından" çıkan şairlerin olması yönündeydi. 1940'lı yılların sonlarına doğru Rus Proleter Yazarlar Derneği'nin yazarları proleter, burjuvazi, yoldaş (dava arkadaşı) olarak sınıflandırması çok yaygındı. Muhtar Avezov'u önce "yoldaş", daha sonra "burjuva milliyetçileri" sınıfına dâhil etmişlerdi.

Neticede 1940'lı yıllar ve 1950'li yılların başında eleştirilerin iki yönlü olduğunu söylememiz gerekir. Bir grup romanı üstünkörü inceleyerek gerçekleri çarpıtmaya ve Muhtar Avezov'un eserlerinde "burjuva sınıfı kalıntılarını" bulup, ortaya çıkarmaya çalışmış, diğer grup ise, tamamen objektif, bilimsel, edebi eleştiri metodolojisine dayalı olarak Abay ile ilgili romanların sanatsal yönünü inceleyerek, yazarın Kazak ve dünya edebiyatındaki yerini belirlemeye, yaratıcılık yönlerini tespit etmeye gayret sarf etmiştir. Bu arada Sovyet rejiminin gadrine uğradığı zor dönemlerinde Muhtar Avezov'a Kazakistan'daki sadık dostları ve meslektaşlarıyla birlikte bazı tanınmış Rus yazarlarının destek olduğunu da belirtmeliyiz.

Yazarın edebi yönü, toplantılarda, toplum önünde tartışılmıştır. Bunu 1953'de Kazakistan Yükseköğretim kurumlarının sosyal bilimler bölümleri başkanları toplantılarında "Abay Yolu" romanı ile ilgili yapılan tartışmanın sözlü kaydından görmek mümkündür. Bu yayınların temelinde geçmişin sosyal ve beşeri ibretlik durumlarının ve Kazakistan'daki tarihi ve edebi sürecin çelişkilerinin dramatik çatışmalarını açıkça görme imkânını elde etmiş oluyoruz.

1950'li yılların başında Muhtar Avezov'un bilimsel çalışmaları ve edebi eserleri takip edilerek, incelemenin yeni bir dönemi başlamış oldu. İdeolojik görevliler, makale ve çalışmalarında Avezov'un hayatı ve eserleriyle ilgili görüşlerin yeniden değerlendirilmesini dile getirmişlerdir.

Kazakistan'da birçok edebiyat eleştirmeni ve tarihçisi çağdaş Kazak edebiyatındaki Muhtar Avezov'un edebi eserlerinin yeri konusunda çok sayıda araştırmalar yapmışlardır. Bunlardan özellikle Z. Ahmetov, Z. Kabdolov ve R. Nurgaliyev'in bilimsel çalışmaları, belli amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Söz konusu şahısların Muhtar Avezov'un kültürel mirasını incelemeleri sırasında yazarın birçok yeni yaklaşımlarını tespit ettikleri gözlenmiştir. Onlar gerçek biyografik olaylar hakkında ve bazı eserlerdeki sanatsal yorumlar yaparak, eserin yazılma tarihi konusunda kendi fikirlerini beyan etmişlerdir. R. Nurgaliyev, yapmış olduğu çalışmayı savunma sırasında Muhtar Avezov dramının bağımsızlık yıllarındaki araştırma meselelerini değerlendirmiştir. Z. Ahmetov, "Abay Yolu" romanının bağımsız ülke açısından incelenmesinin

önemi üzerinde durmuştur. Z. Kabdolov ise yazarın sanatsal yaratıcılık konusunu incelemiştir. Bunun yanı sıra Muhtar Avezov'un Rus yazarlarıyla arasındaki yazışmaları incelenmiştir. Rusya ve Kazakistan arşivlerinde sonradan bulunan belgeler, yeni kaynaklar çerçevesinde yazışmalardaki teorik konular, edebi bağlantılar incelenmiştir.⁵

Almatı'daki Kazakistan'ın İlk Cumhurbaşkanı Arşivi'nde bulunan yeni materyaller ve belgeler, Avezov'un kronolojik düzen, yaratıcılık ve toplumsal ilişkilerin yeni yönlerini açığa çıkarmış oldu. Ayrıca Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Merkez Arşivi'nde son dönemlerde daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış mektuplara ulaşılmıştır. Bu mektuplar Rus yazar Z.S. Kedrina'nın Muhtar Avezov'a, kızı Leyla Avezova'ya, keza Muhtar Avezov ile kızı Leyla Avezova'nın da yazar Z.S. Kedrina'ya yazdıkları mektupları içermektedir.⁶

Muhtar Avezov'un daha önce yayınlanmamış A. Tajibayev, A. Nurpeysov, N. Anov ve Z. Şaşkin gibi şahıslara yazdığı mektupları ve D. Abilov'un "Altay'ın Kalbi" romanı için yazdığı eleştiri yazısı çok ilgi görmüştür.⁷ Mektuplar ve yazılar, yazarın yaratıcılığına yeni bakış açıları getiriyor ve eserleriyle ilgili yeni fikirler içeriyor.

Muhtar Avezov'un mektuplarında yazdıklarından onun çağdaş Kazak edebiyatıyla ilgili düşünce ve fikirleri konusundaki bilgilerimizi arttırmaktadır. 1930'lu yıllarındaki Muhtar Avezov'un önde gelen Kazak yazarlarına yazdığı mektuplar incelenirken, Kazak kültürü ve edebiyatının pek çok bilinmeyen yönleri açığa çıkmaktadır. Söz konusu tarihten sonra da yazılan, geride bıraktığımız yüzyılın pek çok sırlarını açacak olan, ancak şimdiye kadar bilinmeyen, yazarın meslektaşlarına yazdığı mektuplara ulaşılmıştır.

Yazışmalardan Muhtar Avezov'un bir insan olarak psikolojik özellikleri, gelişim ve değişim aşamasında geçtiği yolları görebiliriz. Muhtar Avezov'un önde gelen Kazak yazarlarına gönderdiği mektuplarından, onun kendi dönemindeki meslektaşları, tarihi olaylar, o dönemin çeşitli edebi akımları, toplumsal ve felsefi düşünceler hakkındaki düşüncelerini görmek mümkündür. Bu mektuplar yeni yeni bilimsel açıdan ele alınıp incelenmektedir.

Almatı ve Moskova arşivlerinde Muhtar Avezov'un kendisinin en önemli eseri olan Abay Yolu romanını Rus diline çeviren Leonid Sobolev'e yazdığı mektuplar bulunmuştur. Söz konusu mektuplarda romanın tanınmış Rus yazarı tarafından tercüme edilmesi konusu gündeme gelmiştir.

Muhtar Avezov ve Leonid Sobolev'in Avezov Evi Bilim ve Kültür Merkezi arşivinde muhafaza edilen mektupları üzerine yapılan incelemelerden anlaşıldığına göre, Muhtar Avezov'un Rus yazara tercüme konusunda epey yardım ettiği anlaşılmıştır. Ancak Avezov, yazara bire bir tercüme konusunda yardımcı olmamış, fakat anlaşılması zor Kazaklara has kelimeler ve eşyalar hakkında bilgi vermiş, Kazak gelenek ve göreneklerinin manalarını izah etmiştir.

⁵ Muhtar Avezov *Entsiklopediyası*, Almatı, Atamura 2011, s. 350.

⁶ Muhtar Avezov *Tuvralı Estelikter*, Jazuvşı Yayınevi, Almatı 1997, s. 112.

⁷ M.O. Avezovtın *Ömiri Men Şığarmaşılıq Şejiresi*, Gılım Baspası, Almatı 1997, s. 90.

L. Sobolev'in mektuplarına dayanılarak, yazarın başından geçen hadiseler ve çalışmalar hakkında yorumlar yapılmıştır. Yine onun yazdığı mektuplara dayanarak tarihin seyri ve yönünü hassas bir düşünceyle değerlendirdiğini görebiliriz. Bir insanın iç dünyası ve duygularının bütünlüğü, sağlamlığı, dürüstlüğü, onun her sözünden, her işinden, hareketinden görebiliyoruz. Onun da yanılması, hata yapması pek mümkündür, ancak o her zaman vicdanıyla hareket etmiştir.

Kısa adı LOKAF olan Kızıl Ordu ve Deniz Kuvvetleri Edebiyat Derneği'nin Leningard şubesinde "Znamya" dergisinin yazı işlerinde ve SSCB Yazarlar Birliği sekreteriyasında çalışan L. Sobolev de bir dönem yaşanan edebi tartışmalara katılmaya mecbur olmuş ve onun kişisel yapısı ve parti ile ilgili tutumu ve düşüncelerini ortaya koymuştur. Onun bu tutumları ve düşünceleri hayatı boyunca değişmemiştir.⁸

L. Sobolev'in mektupları, onun yazıları ve çevirilerindeki yeni vurgu, üslup ve anlatım şekli, onun iç dünyasını anlatmaktadır. Sobolev çalışmadan edemeyenlerdendi, dolayısıyla tüm olumsuzluklara rağmen Muhtar Avezov'un en tanınmış, en büyük destansı biyografik romanını çevirmekten geri durmamıştır. Böylece Kazak edebiyatının bu önemli eserinin Sovyetler Birliği halklarının tümüne ulaştırılmasında önemli katkısı olmuştur. SSCB çapında tanınan sağduyulu bu fikir adamı kendisini bir asker gibi hissetmiştir. O, yüreğinde vatan sevgisi olan, vicdanlı olmaya önem veren biriydi. O, SSCB Yazarlar Birliği sekreterliğini yürüttüğü sırada yoğun çalışma temposuna rağmen bu tutumundan sapmamıştır.

İncelenen materyallerden, edebi ve tarihi belgelerden, Kazak ve Rus edebiyat ilişkilerinin net örneklerini görmek mümkündür. Söz konusu örnekler, Muhtar Avezov'un yaşadığı dönem ve yazarın hayatı ve biyografisiyle doğrudan bağlantılıdır. Muhtar Avezov'un mektuplarında edebi bağlantılar, edebi deneyimleri fark ediliyor. Özellikle Kazak yazarlarının Rus edebiyatına ne kadar hakim oldukları ön plana çıkmaktadır. Avezov'un tüm hayatı ve onun kaleminden çıkan edebi eserleri ile Kazak edebiyatı üzerindeki Rus edebiyatı etkisini açık bir şekilde bize göstermektedir.

XX. yüzyılda oluşan Kazak-Rus edebi ilişkisi bir yerde bir zorunluluk idi. Burada Rus kültürünün demokratik unsurlarının Kazak kültürüyle manevi ilişkisinin hayati talepleri bulunmaktadır. Bu sebeple Kazak halkı ve yazarları bu ilişkiyi önemli buluyorlar ve kendi eserlerinde bu geleneği geliştirmeye devam ediyorlar.

Muhtar Avezov'un tüm drama eserlerinden ve son dönemlerde ortaya çıkan belgelerden onun milli düşünce ve dünya algısının nasıl olduğu tespit edilmektedir. Yazarın bilimsel, edebi ve toplumsal yaşama dair yazılarından Kazak halkının edebiyat ve sanat anlayışı, ulusal karakteriyle birlikte, dönemin toplumsal, siyasi, kültürel ve beşeri süreçlerini de ortaya koymak mümkün olmaktadır.

⁸ Zeki Ahmedov, *Poetika Epopei "Put' Abaya" v Svete İstorii Ee Sozdaniya*, Almatı, Nauka 1984, s. 45; Makalenin Türkçe çevirisi için bkz. Zeki Ahmedov, "Abay Yolu Epopesinin Yazılış Tarihi", (Çev. Zeyneş İsmail - Ahmet Güngör), *Bilgi*, Sayı: 5, Kış 1997, s. 43-48.

Kaynaklar

- AHMEDOV, Zeki: “Abay Yolu Epopesinin Yazılış Tarihi”, *Bilig*, (Çev. Zeyneş İsmail - Ahmet Güngör, Sayı: 5, Kış 1997, s. 43-48.
- AHMEDOV, Zeki: *Poetika Epopei “Put’ Abaya” v Svete İstorii Ee Sozdaniya*, Almatı, Nauka, 1984.
- AVEZOV, Muhtar: *Hikâyeler*, (Çev. Zeyneş İsmail - Ahmet Güngör), (Red. Özkan Güngör), Bilig Yayınları, Ankara 1997.
- AVEZOV, Muhtar: *50 Ciltlik Bütün Eserleri*, Cilt: 9, Gılım Yayınevi, Almatı 2003.
- AVEZOV, Muhtar: *Abay Yolu*, 2 Cilt, (Çev. Zeyneş İsmail - Ahmet Güngör), Bilig Yayınları, Ankara, 1997.
- AVEZOV, Muhtar: *Seçilmiş Hikâyeler*, Aktaran: Ferhat Tamir - Halil Arıcan, TÜRKSOY Yayınları, Ankara 1997.
- AVEZOV, Muhtar: *Folklor Yazıları*, (Çev. Ali Abbas Çınar), Bilig Yayınları, Ankara 1997.
- AYAN, Ekrem: *Kazak Türkçesinin Cümle Bilgisi Bakımından Türkiye Türkçesi ile Karşılaştırılması (Muhtar Avezov’un Abay Yolu Çerçevesinde)*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2001.
- DUISEBAYEVA, Dinara: *Maupassant Tarzı Hikâye ve Refik-Hâlid Karay-Muhtar Avezov-Sabahattin Âli’nin Hikâyeciliği*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2000.
- DUISEBAYEVA, Dinara: *Mehmet Akif Ersoy’un “Safahat” İle Muhtar Avezov’un “Abay Yolu” Adlı Eserinin Tema Bakımından İncelenmesi*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008.
- M.O. Avezov’un Ömiri Men Şığarmaşılıq Şejiresi*, Almatı 1997.
- MAYEMEROVA, Ainur: *M. Avezov’un Abay Jolu Romanında Fiil*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.
- Muhtar Avezov Entsiklopediyası*, Almatı, Atamura 2011.
- Muhtar Avezov Tuvralı Estelikter*, Jazuvşı Yayınevi, Almatı 1997.
- Muhtar Avezov Hakkında Makaleler*, (Çev. Zeyneş İsmail - Ahmet Güngör), Ankara 1997.
- ZHANGABAYEVA, Ainur: *Muhtar Avezov’un Romanları Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2016.